

PADDENSTOELENNIEUWS UIT GRONINGEN - V EINDELIJK ZWAMMEN!

VERSLAG CRISTELLA-WEEKEND TER APEL 31 OKT. – 2 NOV. 2014

Roeland Enzlin¹ & Inge Somhorst² (red.)

¹Schoolstraat 23, 9451 BE Rolde, ²Meidoornlaan 43, 9756 BN Glimmen

met medewerking van Bart van den Berg, Eduard Osieck & Nico Dam

Enzlin, R. & Somhorst, I. (eds.) 2015. Aphyllophorales weekend 31 Oct. – 2 Nov. 2014. *Coolia* 58(3): 115-126.

The Aphyllophorales working group “Cristella” met over the first weekend of November 2014, in the hamlet Roelage, province of Groningen. An astonishing 523 taxa (incl. Myxomycetes) were found over the weekend, 40 of which were new to the province or even The Netherlands. Several of these rarities are described and illustrated. A simplified key to the Dutch species of *Nemania* is included as well.

Begin november 2014 werd het Cristella-weekend gehouden in Ter Apel. Een uithoek, zelfs voor veel Groningers. De groep was 18 deelnemers groot en daarmee was het aangenaam vertoeven in ‘Westerweelde’, onze accommodatie in Roelage, een Cristellawaardig, piepklein gehucht, even ten noorden van Ter Apel. Maar ook buiten was het aangenaam en zo konden we ons voor de winter nog een laatste keer laven aan een heerlijk najaarszonnetje. Vanuit ons onderkomen werden verschillende terreinen in Westerwolde, zoals het Oost-Groningse heet, bezocht. Westerwolde bestaat uit de iets hoger gelegen zandgronden langs de Ruiten Aa die noord-zuid loopt en uitmondt in de Dollard. Westelijk liggen de Gronings-Drentse Veenkoloniën en oostelijk, in Duitsland, het rivierengebied van de Ems. Het landschap is overwegend kleinschalig met vele kleine landschapselementen, enkele grotere bossen, en heide. Langs de Ruiten Aa liggen enkele natte terreinen en is een groot natuurontwikkelingsproject opgezet.

Roelagebos

Vrijdagmiddag werd vanuit Westerweelde het Roelagebos bezocht. Dat gaat lekker makkelijk, want je kunt zo vanuit het huis door de tuin naar het bos lopen. Het duurde echter best lang voordat we die paar honderd meter hadden afgelegd. Op het houtsnipperpad en in het jonge bos groeiden al verschillende paddenstoelen. Echte, wel te verstaan, met een steel en met een hoed erop. En dat was iets wat velen de weken voorafgaande aan het weekend gemist hadden, zo droog was het in delen van het land geweest. De verleiding om plaatjeszwammen te determineren bleek voor een aantal deelnemers dan ook (te) groot. Eindelijk zwammen! Maar daarover verderop meer. In het jonge bos groeide o.a. de Geringde ridderzwam (*Tricholoma cingulatum*), een bepaald niet algemene soort op het zand. Bij de vijver stond een grote bank van zwaar eikenhout. Daarop werd een polypoor gevonden die grote belangstelling wekte, maar die niemand in het veld kon benoemen. Het bleek een bijzonderheid te zijn, maar lees daarvoor de bijdrage van Eduard Osieck.

Via het oudere eikenbos liepen we naar het op één na beroemdste sparrenbosje van

***Perenniporia meridionalis*, dubbelganger van de Gelaagde poria (door Eduard Osieck)**

De eerste gaatjeszwam van het weekend was meteen iets spannends: een bruinig wit resupinaat (korstvormig) vruchtlichaam met een gele rand, groeiend aan de onderzijde van een dikke eikenstam (zie Figuur 1). In het veld kon ik er niets van maken, maar het was in elk geval geen tandjeszwam (*Schizopora*), een groep van algemene soorten met een veelvormig uiterlijk. Het was dan ook de eerste vondst die onder de microscoop ging. De sporenvorm gaf al direct een belangrijke aanwijzing: breed ellipsoïd en aan de bovenkant afgeplat (truncaat). Dergelijke mijtervormige sporen zijn kenmerkend voor het geslacht *Perenniporia*, waarvan de Standaardlijst twee soorten vermeldt: Essenzwam, *P. fraxinea*, en Gelaagde poria, *P. medulla-panis*. De Essenzwam viel af, omdat deze duidelijke hoeden vormt en groeit aan de voet van levende bomen. De vondst zou best eens de Gelaagde poria kunnen betreffen, een soort die hoog op mijn verlanglijst staat. Het nieuwe polyporenboek van Ryvarden & Melo (2014) behandelt nog zeven andere Europese soorten. In couplet 5 van hun sleutel moet de keuze worden gemaakt tussen sporenlengthe 4–6 of 6–8 µm. De vondst had sporenmaten van 6,5–8 × 5–6,5 µm. Met de tweede keuze uit het couplet wordt de Gelaagde poria gepasseerd, want die heeft sporen met een lengte van 4,5–6 µm. In de sleutel resteren dan nog nog twee soorten: *P. rosmarini* en *P. meridionalis*, die het gemakkelijkst kunnen worden onderscheiden aan de grootte van de gaatjes: 6–7 per mm bij de eerstgenoemde en 3–5 per mm bij de tweede. In dit geval bedroeg het aantal gaatjes 3–4 per mm, dus de vondst was daarmee op naam gebracht: *Perenniporia meridionalis*.

Deze soort wordt pas sinds kort onderscheiden van de Gelaagde poria (DeCock & Stalpers 2006). Voor zover bekend is het een Zuid- en Midden-Europese soort, die een voorkeur heeft voor dood eikenhout in warmere bossen. De in het herbarium van Kew opgenomen Engelse vondsten van Gelaagde poria bleken bij nader onderzoek alle op *P. meridionalis* betrekking te hebben (Hawksworth et al. 2014). Opvallend is dat, voor zover het kon worden vastgesteld, alle op bewerkt hout groeiden. De soort wordt er daarom als ‘niet inheems’ opgevat (‘alien’), omdat er geen bewijs bestaat voor een levensvatbare ‘wilde’ Britse populatie. En vanzelfsprekend verdwijnt de Gelaagde poria, die als uitgestorven te boek stond, geheel van de Britse lijst. En hoe is de situatie bij ons?

De vondst van *Perenniporia meridionalis* tijdens het Cristella-weekend was niet nieuw voor Nederland, want in oktober 2013 werd de soort al op de Hoge Veluwe gevonden en als zodanig herkend (Nico Dam). Macroscopisch lijken de vondsten erg op elkaar, alleen ontbrak bij de eerste vondst de opvallende gele rand. Van de Gelaagde poria vermeldt de Nederlandse verspreidingskaart (www.verspreidingatlas.nl/0371020, geraadpleegd 2 april 2015) 12 vondsten, waarvan drie van vòòr 1990. Een van deze is een vondst uit Drenthe (Vledder, 2001): sporenmaten 7,3–8 × 5–5,8 µm (Bernhard de Vries). Dus ongetwijfeld ook *P. meridionalis*! Een 13e vondst in Groningen (Stadskanaal, 2014, Henk Pras) kon ook snel achterhaald worden en ook in dat geval blijkt het om *P. meridionalis* te gaan. Het (overige) beschikbare herbariummateriaal dat is toegeschreven aan *P. medulla-panis*, zal gecontroleerd moeten worden, gelet op de gelijkenis met *P. meridionalis*. Dat onderzoek zal moeten uitwijzen of er ook bewijs is voor het voorkomen van ‘echte’ Gelaagde poria in ons land. De auteur houdt zich aanbevolen voor materiaal of sporenmetingen van andere vondsten. Wordt vervolgd.

Literatuur

- De Cock, C. & Stalpers, J.A. 2006. Studies in *Perenniporia*: *Polyporus unitus*, *Boletus medulla-panis*, the nomenclature of *Perenniporia*, *Poria* and *Physisporinus*, and a note on European *Perenniporia* with a resupinate basidiome. *Taxon* 55: 759–778.
- Hawksworth, D.L., Aguirre-Hudson, B. & Ainsworth, A.M. 2014. *Sphinctrina tigillar*, an overlooked species of *Chaenothecopsis* growing on *Perenniporia meridionalis*, a polypore new to the UK. *The Lichenologist* 46(6): 729–735.
- Ryvarden, L. & Melo, I. 2014. Poroid fungi of Europe. *Synopsis Fungorum* 31. Fungiflora, Oslo.

Figuur 1. *Perenniporia meridionalis* op eikenstam, Roelage, oktober 2014. (Foto: Aldert Gutter)

Groningen, het Roelagebos. Dit jonge sparrenbos was echter niet in zijn beste doen, er stonden niet echt veel paddenstoelen en het aantal soorten viel wat tegen. Vermeldenswaard zijn het Echt hazenoer (*Otidea leporina*), de Groenwordende koraalzwam (*Ramaria abietina*) en de Vloksteelgrauwkop (*Lyophyllum boudieri*). De Groenwordende koraalzwam leverde nog enige discussie op omdat de rhizomorfen kristallen zouden moeten bevatten. Het blijkt dat deze erg klein kunnen zijn en dan zeer lastig te vinden.

Het elzenbroekbosje en het wat drogere eikenbos waardoor we terugliepen leverde nog het meeste op. De meest opvallende korsten waren het op oude bramentakken groeiende Bramenmeelschijfje (*Aleurodiscus aurantius*), die helemaal niet zo zeldzaam is als gedacht; Getande vleugelspoorkorstzwam (*Lindtneria panphyliensis*) welke in Noord-Nederland uiterst zeldzaam is, Bolsporige boomkorst (*Radulomyces rickii*) die sinds een aantal jaren op meerdere plekken in Groningen is gevonden en vrijwel nergens anders bekend is, en het Bruin en Muisgrijs rouwkorstje (*Tomentella badia* resp. *T. cinerascens*), beide lastige jongens én zeldzaam. Terug in Westerweelde bleek dat Willem – die de groep was kwijtgeraakt – de leukste vondst van de dag had gescoord: een tennisbal met Vogelveerzwammetjes! Hilariteit ten top. Alles bij elkaar was goed voor maar liefst 179 soorten. Niet slecht voor tweeënhalf uur.

Figuur 2. *Vogelveerzwam* (*Onygena corvina*) op een tennisbal. (Foto: Nico Dam)

Figuur 3 en 4. Uitstalling van vondsten op de demotafel (links), en (rechts) op gedekte tafel het uitstekend verzorgde avondeten. (Foto's: Roeland Enzlin)

Er werd aan het eind van de middag flink gedetermineerd en voorzichtig aan werd de demotafel gevuld met vondsten van de dag. Soms ging het daarbij om bijzonderheden, maar dikwijls ook om meer algemene soorten met bijzondere of opvallende kenmerken, zodat die door andere deelnemers ook bekeken konden worden. Helemaal in de lijn die de Wetenschappelijk Commissie voor ogen heeft voor kennisoverdracht.

Rond zes uur verschenen een aantal heuse obers strak in het pak met tafels met tafelkleden en verschillende schalen met het avondeten. Na de fantastisch verzorgde en zeer smakelijke maaltijd, zelfs voor de vegetariërs, gaf Roel Douwes een presentatie over het Westerwoldse landschap met zijn beeldbepalende beek de Ruiten Aa. Hij schetste de ontstaansgeschiedenis van het landschap met zijn bewoning en belichtte de natuurontwikkelingsplannen in dit NNN-gebied (NatuurNetwerk Nederland, voorheen EHS). Een groot deel daarvan is inmiddels, gelukkig maar, gerealiseerd.

Metbroekbos en Lieftingsbroek

Op zaterdag werd de groep gesplitst. Een groep toog onder leiding van Roel Douwes noordwaarts naar het Metbroekbos en het Lieftingsbroek in de buurt van Vlagtwedde, twee oude bossen in de invloedssfeer van de Ruiten Aa. Het Metbroekbos met zijn boomweiden ligt hoog en droog, het Lieftingsbroek – de naam zegt het al – is deels een broekbos en bovendien Natura 2000 gebied. Het is landschappelijk een fantastisch gebied en hoewel er niet veel bijzonderheden genoteerd konden worden, klonken er tevreden geluiden. En zoals het bij Cristella wel vaker gaat: de verrassingen komen achteraf. Zo bleek Henk Remijn in het Lieftingsbroek de zeldzame Fraaie stekelkorstzwam (*Mycoaciella bispora*) te hebben verzameld en kreeg Eduard Osieck in het Metbroekbos een nieuwe soort voor Nederland in handen, waarover hij in zijn tweede bijdrage bericht. Het Lieftingsbroek was uiteindelijk goed voor 86 taxa en het Metbroekbos voor 124 taxa.

***Nemania diffusa*, een nieuwe korstkogelzwam (door Eduard Osieck)**

Zaterdagochtend werd mij in het Metbroekbos een hazelaartakje met een stromatische pyrenomyceet (kernzwam) aangereikt, die me de moeite waard leek. Onder het binoculair bleek het een grijsgekleurd jong vruchtlichaam van een korstkogelzwam (geslacht *Nemania*). Deze korstkogelzwammen, die meestal op hout groeien, bestaan uit een donkere, harde korstvormige laag (stroma) waarin zich kleine holten (perithecia, < 1 mm) bevinden, waarin de bruine sporen worden gevormd. De 'echte' kogelzwammen *Hypoxylon* onderscheiden zich van *Nemania* door het in kaliloog (KOH) oplosbaar pigment. Dit is gemakkelijk vast te stellen door een klein stukje stroma in een KOH-druppel op een objectglaasje te leggen. Bij

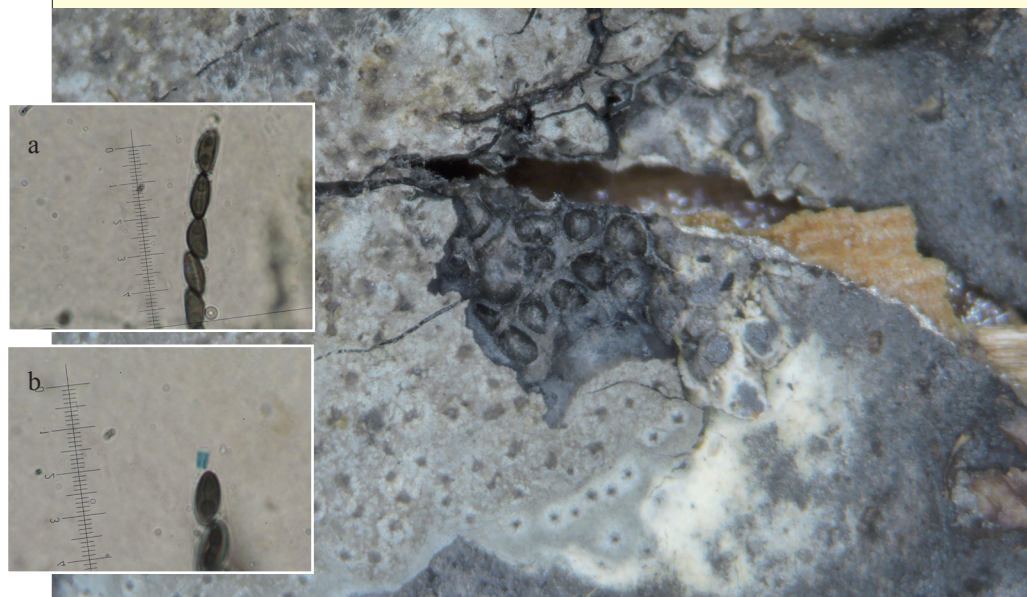

‘echte’ kogelzwammen kleurt de vloeistof dan bruin, geel, oranje, paars of groen. Van het geslacht *Nemania* is de grijze *N. serpens* de algemeenste soort, maar zonder asci en sporen kom je niet verder dan de verzamelgroep ‘Grijze korstkogelzwam, incl. Kortspleet-, Streepsporige, Langgerekte korstkogelzwam’. Het leuke met pyrenomyceten is dat enige tijd vochtig bewaren van onrijpe vruchtlichamen vaak leidt tot de ontwikkeling van asci en sporen. En dat lukte in dit geval al na ruim een week. Een bruine reactie van de ascus-top (apicaal-apparaat) met Melzer’s reagens wijst op de Grijze korstkogelzwam, maar de reactie was bij deze vondst blauw (amyloïd), dus dan wordt het spannend. De drie volgende stappen in de dichotome sleutel van Fournier & Magni (<http://pyrenomycetes.free.fr/nemania/index.htm>) betreffen sporenkleur (donkerbruin of (licht)bruin), lengte van de kiemspleet in de spore en aantal perithecia (holten met asci) per vruchtlichaam (één tot enkele of meer). Bij deze vondst waren de kenmerken achtereenvolgens: donkerbruin, opvallende kiemspleet over bijna de volledige sporenlengte en meer dan enkele perithecia, waarna nog twee mogelijkheden overbleven: *Nemania diffusa* of *N. carbonacea*, beide nieuw voor Nederland. Het bleek te gaan om de eerstgenoemde soort, want de omtrek van de perithecia was niet scherp waarneembaar.

Figuur 5. Grijze korstkogelzwam (*Nemania serpens*), Lengte van het bovenste stroma is 9 mm. (Foto: Eduard Osieck)

Figuur 6. *Nemania diffusa*, met het grijze jonge stroma en opengesneden perithecia, Metbroekbos. Inzet: a) spore met lange kiemspleet en b) apicaal apparaat blauw gekleurd in Melzer’s reagens. (Foto’s: Eduard Osieck)

De soorten van het geslacht *Nemania* worden ook beschreven en uitgesleuteld door Granmo et al. (1999). Daarin worden de stromata als bruin beschreven, terwijl die van onze vondst overwegend grijs waren. Gelukkig bracht de beschrijving van *N. diffusa* op bovengenoemde webstek uitkomst: “surface dark brown to blackish brown, with inconspicuous perithecial mounds, when immature coated with a white to greyish hyphal layer”. De sporenmaten waren in overeenstemming met beide bronnen: $10,5\text{--}12,5 \times 4,5\text{--}5 \mu\text{m}$. De maten van het apicaal-apparaat ($2,5\text{--}4,5 \times 2\text{--}3 \mu\text{m}$) stemmen het best overeen met die van Granmo et al. ($3,5\text{--}5 \times 2,5\text{--}3 \mu\text{m}$). In Midden-Europa is het een wijd-verbrede soort. Granmo et al. vermelden als substraat in Denemarken hazelaar, es en eik, terwijl Fournier & Magni eik als meest voorkomend substraat in Frankrijk noemen.

Aan de hand van beide genoemde sleutels is voor ons land een vereenvoudigde sleutel gemaakt, waarin twee twijfelachtige kenmerken niet zijn gebruikt: kleur van de sporen en aantal perithecia per stroma. Fournier & Magni sleutelen zowel *N. diffusa* als *N. carbonacea* uit op donkerbruine sporen (andere keuze is lichtbruin tot ‘median brown’), terwijl Granmo et al. beide soorten onder andere onderscheiden op grond van de sporenkleur (resp. bruin en donkerbruin). *N. confluens* wordt door Fournier & Magni uitgesleuteld op grond van één tot weinig perithecia per stroma, maar volgens Granmo et al. kunnen dat het er bij deze soort ook veel meer zijn (tot 25).

Literatuur

Granmo, A., Læssøe, T. & Schumacher, T. 1999. The genus *Nemania* s.l. (Xylariaceae) in Norden. Sommerfeltia 27.

Vereenvoudigde sleutel korstkogelzwammen (kkz) *Nemania* (op hout)

- 0a.** Met in KOH oplosbaar pigment geen *Nemania* maar (*Annulo-*) *Hypoxylon*
- 0b.** Zonder in KOH oplosbaar pigment 1
- 1a.** Apicaal apparaat zonder reactie met Melzer’s reagens 2
- 1b.** Apicaal apparaat blauw in Melzer (amyloid) 3
- 2a.** Lengte sporen $10,5\text{--}14 \mu\text{m}$ Grijs kzk, *Nemania serpens*
- 2b.** Lengte sporen $14\text{--}18 \mu\text{m}$ *Nemania (aenea) aureolutea* [niet in NL]
- 3a.** Sporen met opvallende kiemspleet over gehele lengte 4
- 3b.** Sporen zonder of met korte, meestal minder opvallende kiemspleet 7
- 4a.** Lengte sporen gemiddeld meer dan $20 \mu\text{m}$ *Nemania gwyneddii* [niet in NL]
- 4b.** Lengte sporen minder dan $20 \mu\text{m}$ 5
- 5a.** Lengte sporen $14\text{--}20 \mu\text{m}$ (gemiddeld $< 18 \mu\text{m}$) Vlekkige kzk, *Nemania confluens*
- 5b.** Lengte sporen korter dan $14 \mu\text{m}$ 6
- 6a.** Omtrek perithecia onopvallend *Nemania diffusa*
- 6b.** Omtrek perithecia opvallend *Nemania carbonacea* [niet in NL]
- 7a.** Sporen gestreept, zonder kiemspleet (sp. $13\text{--}17 \mu\text{m}$) Streepsporige kzk, *Nemania chestersii*
- 7b.** Sporen ongestreept 8
- 8a.** Sporen lengte kleiner dan $8 \mu\text{m}$ Langgerekte kzk, *Nemania effusa*
- 8b.** Sporen lengte (13) $14\text{--}20 \mu\text{m}$, duidelijke kiemspleet Kortspleet kzk, *Nemania aenea*
- 8c.** Sporen lengte $9\text{--}14 \mu\text{m}$ of meer dan $20 \mu\text{m}$ raadpleeg volledige sleutel*

* Granmo et al. 1999, Fournier & Magni:

<http://pyrenomycetes.free.fr/nemania/index.htm>, Ju & Rogers:

<http://mycology.sinica.edu.tw/Xylariaceae/key.asp?qrySectionName=Nemania>

Sellingerbossen en bermen

De andere groep doorkruiste de Sellingerbossen, die bestaan uit overwegend gemengd bos op oude heideontginningen. Ook hier weinig opzienbarende vondsten, maar wel een paar leuke soorten zoals wederom het Bramenmeelschijfje, het Bramenbootje (*Hypoderma rubi*) (zie Figuur 7), en het Blazig dwergkorstje (*Trechispora hymenocystis*), microscopisch van het Raatzwammetje (*Trechispora mollusca*) te onderscheiden door de ballonvormig opgeblazen cellen in het subiculum.

Temidden van de bossen ligt een heideveldje met in het midden een ven met veenmosvegetatie. De oogst viel wat tegen, maar er werden toch nog wat kenmerkende plaatjeszwammen gevonden, zoals de Heidezwavelkop (*Hypholoma ericaeum*) en de Rondsporige heidesatijnzwam (*Entoloma defibulatum*). Op een oude heidestengel groeide Grillig plooiivlies (*Leucogyrophana sororia*), die volgens Nico Dam op heide groeit.

Voordat we naar de auto togen, liepen we over schrale, natte hooilanden langs de Ruiten Aa. Naast verschillende wasplaten was een van de leukste vondsten aldaar die van de Strogele knotszwam (*Clavaria straminea*). De typische vorm kenmerkt zich door een helder gele steel. Microscopisch vallen de (sub)globose sporen op. Deze knotszwam is niet karakteristiek voor vochtige hooilanden, maar kan ook in niet bemeste graslanden en heischrale graslanden worden gevonden. In het laatste geval is verwarring met de Heideknotszwam (*Clavaria argillacea*) mogelijk. Deze verschilt van de Strogele knotszwam door de cilindrische sporen.

Aan het eind van de dag werden nog enkele stukken berm langs het Ruiten-Aakanaal bezocht. Er werden vrij frequent restanten van Stekelzwammen gevonden, helaas veelal te oud om nog te benoemen. Maar er stonden ook gordijnzwammen en wel zo bijzonder dat we hier een plaatsje inruimen voor de beschrijving van twee collecties.

Illegale activiteiten (door Nico Dam)

De Cristella-weekenden zijn, zoals bekend, eigenlijk bedoeld voor de studie van niet-plaatjeszwammen. Om de deelnemers niet in verleiding te brengen, zou het dan natuurlijk fijn zijn als de plaatjeszwammen gewoon verstek zouden laten gaan. Vooral in de late herfst loopt dat nog wel eens anders. Zo hebben we ons eerder al eens genoodzaakt gezien om de definitie van 'Aphyllophorales' zover op te rekken dat ook de Gordijnzwammen er onder vielen (Jagers et al., 2009). En in 2014 in Ter Apel was het nog heftiger: zoveel Gordijnzwammen, dat er geen beginnen meer aan was om iedere keer dat er zo'n zwam in een verzameldoos verdween, een nieuw excuus tegenover de andere excursiedeelnemers te verzinnen. Dit Cristella-weekend onttaarde voor mij in een Gordijnzwammen-weekend. Twee van de meer spectaculaire, of misschien zelfs verontrustende vondsten worden hieronder besproken en geïllustreerd.

Figuur 7. Het Bramenbootje (*Hypoderma rubi*) op een oude braamstengel. (Foto: Nico Dam)

Cortinarius cf niveotraganus

Sommige gordijnzwammen hebben een karakteristieke geur, en die soorten zijn vaak relatief gemakkelijk op naam te brengen. De Stinkgordijnzwam, *Cortinarius traganus*, is er daar beslist een van, met een van afstand waarneembare, zwaar zoetige geur, die voor mijn neus aan die van overrijpe peren, of de daaruit te destilleren eau-de-vie, Williamsbirne, doet denken. Die geur is weliswaar karakteristiek voor *C. traganus*, maar niet ertoe beperkt. Ook *C. scaurotraganoides*, de Geurige knolgordijnzwam, ruikt zo, en dat geldt ook voor de soort die we op twee locaties bij Ter Apel vonden. Die laatstgenoemde vondsten waren in het veld niet zo maar te benoemen, maar sleutelen met de Funga Nordica (Knudsen & Vesterholt, 2012) probleemloos uit naar *C. niveotraganus*, een pas in 2014 uit Finland beschreven soort, vroeg in het jaar bij berken groeiend (Niskanen, 2014). We gebruiken die naam niet-

temin met enige reserve. Onze exemplaren zijn slanker en bezitten minder duidelijk velum dan wat er in de literatuur over vermeld wordt (Niskanen, 2014; Soop, 2011; Niskanen et al., 2011), en ze groeiden in de late herfst bij eik in plaats van in de zomer bij berk.

Figuur 8. *Cortinarius cf niveotraganus*, materiaal gevonden bij Sellingen. (Foto: Nico Dam; niet op de vindplaats)

***Cortinarius cf niveotraganus* Kytöv., Niskanen & Liimat. (Collectie ND14106)**

Deze *Cortinarius* werd gevonden in twee wegbermen, onder eik, 1 nov. 2014, omgeving Ter Apel en Sellingen (Gr.); in totaal drie, al min of meer volgroeide vruchtlichamen. Hoed tot 50 mm diameter, gewelfd tot ondiep komvormig, zonder umbo, met iets overhangende hoedrand; oppervlak droog, aangedrukt viltig-vezelig, uniform vuil wittig met een oranjebruin zweem, niet hygroom. Lamellen uitgebocht aangehecht, buikig, roestbruin. Steel 40–100 × 7–11 mm, cilindrisch of aan de basis iets gezwollen, wit vezelig, met onopvallend wit velum. Vlees wittig, geur opvallend zoetig, zelfs opdringerig, naar *Cortinarius traganus*. Sporen 9–10 × 5–6 µm, Q = 1.60–1.90 (lengte/breedte-verhouding), slank ellipsoïd, wrattig, bruin, dextrinoïd.

Cortinarius cf Geophyllus

Deze collectie werd in het veld voor de Lila gordijnzwam gehouden, *Cortinarius alboviolaceus*. Daarover was echter net een artikel verschenen in het tijdschrift 'Journées Européennes du Cortinaire' (Carteret & Reumaux, 2014), waarin ook een stel gelijkende soorten genoemd werd. En Inge Somhorst had tussen neus en lippen door al eens opgemerkt dat ze in Groningen wel Lila gordijnzwammen met nogal slanke sporen gevonden had. Toch maar meenemen, dus. En inderdaad, veel te kleine sporen. De Lila gordijnzwam zou sporen van $8.5-10 \times 6-6.5 \mu\text{m}$ moeten hebben, zo'n 20% groter dan wat er aan onze paddenstoelen werd gemeten. Funga Nordica bood in dit geval geen soelaas bij het determineren, en bij thuiskomst gingen we dan ook verder in de Atlas des Cortinaires, waarin de *alboviolaceus*-groep ook al behandeld was (Bidaud et al., 2002). Hierin bleken inderdaad een aantal kleinsporige *alboviolacei* beschreven te worden, en met name *C. geophyllus* past goed op onze collectie. De Franse auteurs beschrijven nog een aparte variëteit *subaureus*, maar op basis van de tekeningen van vruchtlichamen en sporen is me eigenlijk niet zo duidelijk waarom dat zou moeten. Ook in dit geval ben ik wat terughoudend met de naam. Eigenlijk had er een violette tint in de hoed moeten zitten, en ook *C. geophyllus* (beide variëteiten) is weer beschreven als berkenbegeleider.

Dit jaar hopen we van beide soorten meer materiaal te kunnen verzamelen, en daar ook DNA uit te halen. Sowieso ben ik inmiddels wel erg benieuwd hoe het met *C. alboviolaceus* in Nederland zit, en of zulke kleinsporige vormen misschien algemener voorkomen. M'n eigen veldterminaties van deze soort vertrouw ik in ieder geval voorlopig niet meer.

Literatuur

- Bidaud, A. et al., 2002. Atlas des Cortinaires, Pars XII. Éditions FMDS, Marlioz, F.
Carteret, X. & Reumaux, P. 2014. *Alboviolaceus* et compagnie. Étude de six cortinaires de la série *Alboviolaceus*. Journ. JEC 16: 10–23.
Jagers, M., Wassink, H. & Dam, N. 2009. Cristella-weekend op Terschelling. Coolia 52: 143–150.
Knudsen, H. & Vesterholt, J. 2012. Funga Nordica. Nordsvamp, Kopenhagen.
Niskanen, T., Liimatainen, K. & Voitk, A. 2011. The chocolate *Cortinarius*. Omphalina 2(5): 16.
Niskanen, T. 2014. Nomenclatural novelties. Index Fungorum 186.
Soop, K. 2011. *Cortinarius* in Sweden, 13th ed. Éditions Scientrix, Mora, Sweden.

Figuur 9. *Cortinarius cf geophyllus*, materiaal gevonden bij Ter Apel. (Foto: Nico Dam; niet op de vindplaats)

Cortinarius cf. geophyllus R. Henry ex R. Henry (Collectie ND14105)

Gevonden in een wegberm langs de Ruiten Aa, onder diverse loofbomen, 1 nov. 2014, omgeving Ter Apel, in totaal drie vruchtlichamen.

Hoed tot ruim 60 mm diameter, gewelfd tot vlak golvend, soms met lage umbo, met breed ingerolde rand; oppervlak droog, bijna zijde-achtig glad, mat wit met een iets grijze tint, niet hygrofaan. Lamellen uitgebocht aangehecht, bleek bruingrijs indien jong, later kaneelkleurig. Steel tot 70 × 10 mm, basis tot 16 mm gezwollen, mogelijk wortelend; oppervlak wit vezelig, met onopvallend wit velum; kleur wittig, maar met een violette weerschijn. Vlees wittig, geur naar stopverf. Sporen 7.3–8 × 4.3–5 µm, Q = 1.55–1.75 (lengte/breedte-verhouding), ellipsoïd, wrattig, bruin.

Kloosterbossen

Rond het klooster van Ter Apel liggen diverse oude bossen. Op de zondag werden enkele daarvan bezocht. 's Ochtends bezochten we het Agodorpbos en Vossenbergh. We waaierden al snel uiteen. Een groep trok langs de schrale bermen van de Poortweg en Terapelersluis. Hier werd wederom *Cortinarius cf. geophyllus* gevonden naast diverse andere kenmerkende soorten voor schrale bermen. Een ander clubje dook meteen de smalle strookjes sparrenbos in, die afgewisseld werden met even smalle stroken jong loofbos dat voornamelijk uit berk en eik bestond. Het was daar redelijk vochtig. De meest interessante vondsten werden in de strookjes spar gedaan. Al heel snel vonden we weer het Echt Hazenoor, de Groenwordende koraalzwam, de Vloksteelgrauwkop en even later kleine paarse zwammetjes die door een van ons direct herkend werden als Porfierzwammetjes (*Pseudobaeospora*), waarvan vaker soorten zijn gevonden in jonge sparrenbossen.

Soorten van dit geslacht zijn zeer lastig te determineren, niet in de laatste plaats omdat ze weinig gevonden worden en mede daardoor de kennis nog onvoldoende is. Het materiaal is ter determinatie opgestuurd naar een specialist. De vochtige loofhoutstrookjes bleken verrassend veel slijmzwammen op te leveren, waarover Bart van den Berg hieronder bericht.

In de middag werd in de directe omgeving van het klooster het natuurontwikkelingsgebiedje langs de Ruiten Aa bezocht. Oud landschap afgewisseld met nieuwe natuur. Op een van de oude eiken groeide een Eikenvuurzwam, al jaren en steeds groter wordend. Op een minizandverstuivinkje bevonden zich diverse brandplek-

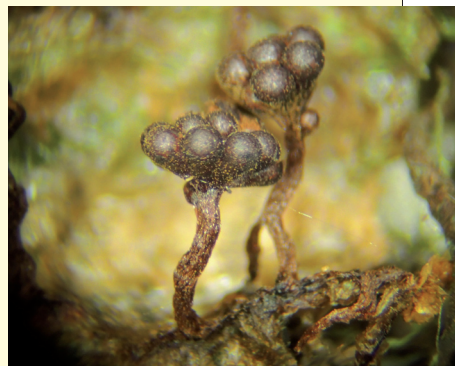
Figuur 10. Een nog onbekend Porfierzwammetje (*Pseudobaeospora* spec.). (Foto: Roeland Enzlin)

Koppige myxomyceten (door Bart van den Berg)

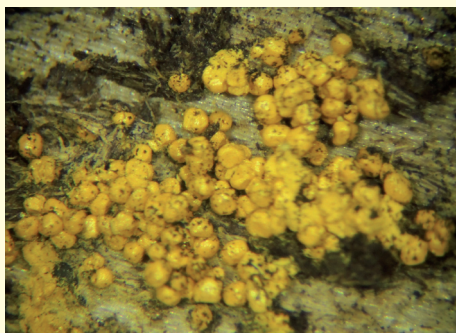
Sinds enige jaren kijk ik, aangestoken door Marian Jagers, intensief naar slijmzwammen. Zo vond ik afgelopen oktober in Thüringen (*Cortinarius*-week van het JEC) een mooie verzameling van Donkerbruin kelkpluisje, *Metatrichia floriformis*, met steeds vele ‘kopjes’ op een steeltje. Toen ik een foto van deze soort, gemaakt door Marian, in de laatste *Coolia* (*Coolia* 57(4): 200) zag, dacht ik: “dat klopt niet: slechts één kopje op de steel”. Blijkt dat Marian in Nederland tot nu toe alleen maar éénkoppige Donkerbruine kelkpluisjes heeft gevonden. Welk een mysterie!

Het Cristella-weekend brak aan. Na de zaterdagexcursies bekeek ik de myxo’s in mijn doosjes en vond als bijvangst een meerkoppig exemplaar van het Donkerbruin kelkpluisje (zie Figuur 11). Voor Nederland een unieke vondst en daarmee was het mysterie van het niet kunnen vinden van meerkoppige donkerbruine kelkpluisjes opgelost... tot ik zaterdagavond echter klam wakker werd in het besef dat ik waarschijnlijk het doosje na de werkweek in Thüringen niet helemaal leeg had gemaakt: er waren nog een paar exemplaren achtergebleven onder het schuimplastic waarop ik de myxo’s had vastspeld. Nog voor het ontbijt heb ik mijn flater opgebiecht: de stemming zat er meteen weer goed in.

De zondagochtend maakte alles weer goed. In Ter Apel zaten heel veel myxo’s in het Vossenbergbos met afwisselend sparren- en eikenstroken met veel dood hout. Op eikenhout vond ik een soort die in de nieuwe standaardlijst in frequentieklasse 1 scoort: Het Dwerggoudbolletje (*Oligonema schweinitzii*). Het Dwerggoudbolletje is eenvoudig te herkennen aan de kleine, veelal gestapelde goudkleurige bolletjes van 0,2 tot 0,7 mm (zie Figuur 12), en de elateren met bandjes en knotsvormige uiteinden en de sporen met richels (zie Figuur 13). Ook vond ik nog twee soorten met frequentieklasse 2: Spits kroeskopje (*Comatricha tenerrima*) en Veelkoppig draadwatje (*Trichia verrucosa*). Deze gele *Trichia* heeft ook meerdere kopjes op een steeltje. Die waren wel te vinden.

Figuur 11. Het meerkoppig exemplaar van het Donkerbruin kelkpluisje (*Metatrichia floriformis*). (Foto: Bart van den Berg)

Figuur 12. Groeiwijze en vruchtlichamen van het Dwerggoudbolletje (*Oligonema schweinitzii*). (Foto: Bart van den Berg)

Figuur 13. Sporen en elateer van het Dwerggoudbolletje (*Oligonema schweinitzii*). (Foto: Bart van den Berg)

Figuur 14. *Landschap met vochtige hooilanden langs de Ruiten Aa.*
(Foto: Roeland Enzlin)

ken. Op een daarvan werd een inktzwam verzameld. Helaas bleek het materiaal te jong te zijn, het groeide niet meer uit, en was dus niet te determineren. Langs de randen tussen haarmos werden grote hoeveelheden Wratsporig mosbekertjes (*Neotiella vivida*) aangetroffen. Langzaam aan liepen we terug richting het Boschhuis waar het weekend in

stijl werd afgesloten, even relaxed als het hele weekend, met heerlijk Kloosterbier en lekker gebak.

Resultaten

Na een aantal weken druppelden de nadeterminaties binnen. Ze werden meteen verwerkt in het nieuwe invoerprogramma Paka-NL. In totaal konden ruim 1100 waarnemingen worden ingevoerd. Bij elkaar goed voor 523 taxa waarvan 40 nieuw voor Groningen en één nieuw voor Nederland. De samenstelling van de lijst was zeer gevarieerd. Dit hangt mede samen met dat een keur aan biotopen zijn bezocht en er nog veel plaatjeszwammen aanwezig waren. Ook de myxo's bleken goed vertegenwoordigd te zijn. Onder de aangetroffen soorten bevonden zich 58 Rode lijst-soorten en 83 zeldzaamheden (gecombineerd 124 soorten). Een respectabel aantal. We kijken terug op een zeer geslaagd weekend!

Figuur 15. *Eikenvuurzwam (Fomitiporia robusta) op een oude Zomereik, Kloosterbos, Ter Apel.* (Foto: Roeland Enzlin)

